

Prawnokarna problematyka stalkingu

I. Pojęcie stalkingu

Stalking nie jest jednoznacznie definiowany. Stalking określa się jako postępowanie sprawcy skierowane bezpośrednio do osoby prześladowanej, obejmujące powtarzające się fizyczne lub wirtualne zbliżanie się do danej osoby, komunikowanie się wbrew jej woli lub werbalne i pisemne groźby, które u każdej rozsądnie myślącej osoby mogą wywołać strach¹. Przyjmuje się, że stalking to zamierzone nękanie przez rozmowy telefoniczne, SMS-y, e-maile czy listy, któremu towarzyszą groźby i agresywne zachowania, śledzenie, obserwowanie, podglądanie, wywołujące u ofiary negatywne emocje, od strachu po skrępowanie. Sam stalking charakteryzuje się szerokim spektrum nietypowych, zawsze jednak uciążliwych czy nawet powodujących strach zachowań, od natrętnych telefonów przez wysyłanie niechcianych prezentów czy kwiatów, po bardziej skrajne zachowania typu śledzenie, podglądanie, groźby lub działania mające na celu szkodę ofiary. Stalker, czyli prześladowca, po prostu zamienia cudze życie w koszmar, nie interesuje go reakcja otoczenia, dopóki nie przybierze ona stosownej formy procesowej w postaci zastosowania np. środków przymusu.

Jak wskazuje B. Hołyst stalking polega na celowym, złośliwym, wielokrotnym prześladowaniu i molestowaniu innej osoby, zagrażającym jej bezpieczeństwu². Ofiarą może być były małżonek, konkubina, gwiazda filmu, sportu, estrady, znany polityk albo całkiem obca dla prześladowcy, wręcz przypadkowa osoba. Sprawca nawiedza ją w domu, w pracy, w różnych niespodziewanych dla niej miejscach, przysyła niechciane prezenty, listy, dzwoni wielokrotnie w środku nocy. Namawia do aktów seksualnych, do małżeństwa, do wspólnych wycieczek i imprez, a wszelkie odmowy traktuje jako sygnał, że powinien zintensyfikować wysiłki. Stalker zbiera osobiste przedmioty ofiary, jej zdjęcia, może wdzierać się do mieszkania, uszkodzać przedmioty (np. samochód), grozić. Takie zachowania bywają wstępem do przestępstw zagrażających życiu i zdrowiu osoby prześladowanej, jak zranienie, zgwałcenie, zabójstwo. Efektem nasilającego się stalkingu jest rozwój firm specjalizujących się w ochronie przed sprawcami tego przestępstwa. Na

---

¹ Na podstawie materiałów Pracowni Informatyki Prawniczej, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Gdański.

² B. Hołyst, Psychologia kryminalistyczna, Warszawa 2004.

ogół jednak czują się oni bezkarni, co – zdaniem B. Hołysta – wynika z braku aktywności Policji oraz z niedostatecznych podstaw prawnych do podejmowania interwencji³. Zwraca on uwagę na potrzebę ochrony anonimowości i prywatności, co dotyczy szczególnie osób znanych. Dużą ostrożność należy zachowywać przy wymianie informacji, zwłaszcza danych osobowych za pośrednictwem Internetu, który będzie w coraz większym stopniu wykorzystywany przez stalkerów jako narzędzie przestępstwa.

Zjawisko to jest sprzężone z przemocą domową poprzez fakt, iż stalking to powtarzalny ciąg zachowań podejmowanych przez napastnika w celu wywołania u prześladowanej przez niego osoby stanu uzasadnionych obaw o bezpieczeństwo jej lub osób jej najbliższych. Należy przy tym wspomnieć, że dręczyciel wykorzystuje do tego również działania, które z perspektywy prawa karnego są indyferentne; co więcej – dla obiektywnego obserwatora mogą być postrzegane jako wyraz przyjaźni czy admiracji⁴.

Stalking jest więc działaniem, polegającym na powtarzającym się, uporczywym i budzącym strach naruszeniem życia publicznego i prywatnego oraz wolności osobistej. Kontekst, w którym występuje zjawisko stalkingu jest osobisty, obejmuje sferę znajomości w obrębie relacji z pracy oraz z osobą bliską. Na szeroki wachlarz zachowań, które charakteryzują stalking składają się natrętne telefony, permanentne wysyłanie SMS-ów, e-maili, otrzymywanie niemiłe widzianych podarunków, groźby, zachowania agresywne, śledzenie, obserwowanie, szkodzenie (rozpowszechnianie fałszywych opinii o pokrzywdzonym), nagabywanie. W literalnym tłumaczeniu słowo to oznacza myślistwo, ale w obrębie zagadnień prawa karnego najbliższym znaczeniowo byłby termin prześladowanie czy uporczywe nękanie.

Coraz częściej mówi się o odmianie stalkingu – cyberstalkingu (*cyberharassment*). Polega ono na prześladowaniu e-mailowym w postaci przekazywania wiadomości na konto pocztowe ofiary wbrew jej woli, uniemożliwianiu korzystania ze skrzynki pocztowej, rozsyłaniu niechcianych przesyłek od ofiary jako nadawcy. Prześladowanie w Internecie polega na podszywaniu się pod ofiarę na chatach (czatach), grupach usenetowych, forach itp., rozpowszechnianiu informacji o ofierze, może także objawiać się we włamaniach do komputera osobistego ofiary. Działanie cyberstalkera może zaowocować pojawieniem się w Internecie treści nielegalnych lub szkodliwych. Treści nielegalne to materiały, których umieszczenie w sieci stanowi czyn zabroniony przez prawo karne. Treściami szkodliwymi są materiały, których umieszczenie w sieci lub przesyłanie przy jej pomocy nie jest zabronione

---

³ Badania przeprowadzone w Niemczech dowodzą, że takie interwencje w połowie zgłaszanych przypadków odnoszą pozytywny rezultat. Skuteczny też okazuje się tzw. sądowy zakaz zbliżania się do ofiary.

⁴ M. Szp o n d, Kryminologiczna problematyka stalkingu, publikacja zamieszczona na stronie: www.kobietaiprawo.pl.

przez prawo karne, lecz mogą wywołać szkody materialne lub niematerialne, zwłaszcza w zakresie dóbr osobistych. Działania prewencyjne w tym przypadku mogą polegać na blokowaniu albo filtrowaniu wiadomości (zwłaszcza za pomocą specjalnych filtrów Eudora i Microsoft), blokowaniu wejść do chat-room'ów (np. za pomocą wprowadzonej wcześniej funkcji / zignoruj < imię ekranu osoby >). Poczcie bezpieczeństwa wzmocni również skontaktowanie się dostawcą usług Internetu i ustalenie ISP sprawcy. Dostawcy usług internetowych posiadają konkretne środki do walki z nadużyciami wobec odbiorców, mogą np. powstrzymać sprawcę przez bezpośredni z nim kontakt albo przez zamykanie rachunku na podstawie identyfikacji domeny.

Legislatorom europejskim problem kryminalizacji stalkingu także nie jest obcy, czego przykładem mogą być wysiłki zmierzające do uczynienia uporczywego nękania przestępstwem w Wielkiej Brytanii, Holandii czy w Niemczech.

II. Stalking w polskim ustawodawstwie karnym

W Polsce, gdzie uporczywe nękanie zdaje się być niezauważane przez ustawodawcę oraz ignorowane przez organy ścigania, podstawą do skonstruowania jakiegokolwiek odpowiedzialności sprawcy jest art. 31 Konstytucji RP. Nie ulega wątpliwości, że działania podejmowane przez stalkerów są wymierzone w dobro prawne, którym jest wolność jednostki. Uporczywe nękanie na gruncie prawa polskiego nie doczekało się jednak odrębnej regulacji o charakterze karnym, nie wspominając już o przepisach cywilnych, statuujących odpowiedzialność nękającego. Tak więc reakcja prawa karnego na stalking może być w Polsce oparta jedynie na analizie poszczególnych zachowań składających nań, które nie zawsze muszą stanowić czyny zabronione pod groźbą kary.

Nie można się poddać sugestii, że wobec braku w polskim porządku prawnym przestępstwa nazwanego *expressis verbis* stalkingiem nie można odnaleźć jego przykładów. Jeżeli chodzi przepisy kodeksu karnego, mogące mieć zastosowanie do tego rodzaju zachowań, jest art. 207 k.k. dotyczący znęcania, przez które rozumie się działania, polegające na zadawaniu cierpień fizycznych lub psychicznych, zadawaniu przemocy, grożeniu, ubliżaniu ofierze. Znęcanie się przybiera formę jedno- lub wielorodzajowych czynności, które wymierzone są w wolność czy godność prześladowanej jednostki. Wyjątkowo za znęcanie się można uznać również postępowanie ograniczone wprowadzie do jednego zdarzenia zwartego czasowo i miejscowo, lecz odznaczające się intensywnością w zadawaniu dolegliwości fizycznych lub psychicznych, a zwłaszcza złożone z wielu aktów wykonawczych rozciągniętych w czasie. Zdaniem Sądu Najwyższego znamię czasownikowe „znęca się” oznacza, że występki ten najczęściej jest realizowany przez wielokrotne

zamachy, chociaż w sytuacji wyjątkowej wystarczy jednorazowe zachowanie⁵.

Jako osoby objęte ochroną przepis wskazuje osoby najbliższe lub inne osoby pozostające w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo małoletniego lub osoby nieporadne ze względu na ich stan psychiczny lub fizyczny. Takie właśnie osoby są najczęściej ofiarami stalkera. Jednak zakres osób, które mogą być pokrzywdzone tym przestępstwem, jest ograniczony w stosunku do sytuacji, jakie mają miejsce przy uporczywym nękanii; stalker obejmuje swoim działaniem właściwie każdą znaną mu lub zupełnie przypadkową osobę, co wykracza poza ramy art. 207 k.k. W związku z tym ochrona zapewniona przez ten przepis nie obejmuje sytuacji, w których wcześniejsze relacje między nękanym a ofiarą można określić tylko jako znajomość albo gdy sprawca jest osobą zupełnie obcą⁶. Trafne jest określenie stosunku zależności przez Sąd Najwyższy, że stosunek zależności od sprawcy zachodzi wówczas, gdy pokrzywdzony nie jest zdolny z własnej woli przeciwstawić się znęcaniu i znosi je z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków życiowych, np. utratą pracy, środków utrzymania, mieszkania, rozłąką lub zerwaniem współżycia ze sprawcą⁷. Może też wynikać z sytuacji faktycznej, stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się przy wykorzystaniu nad ofiarą przewagi, jaką mu daje łącząca ich więź materialna, osobista lub uczuciowa, a na taką zależność najczęściej powołuje się stalker. Art. 207 k.k. operuje zbyt wąskim zakresem, gdyż nie obejmuje tych sytuacji, gdy relacje między sprawcą a ofiarą ograniczają się jedynie do znajomości albo nie istnieją w ogóle. Według badań uporczywe nękanie ma miejsce w sytuacjach, w których istniał pewien bliski związek między nękanym a ofiarą, ale istnieje również spory odsetek spraw, w których np. wskutek zaburzeń psychicznych zupełnie obca osoba dopuszcza się stalkingu⁸.

Istota przestępstwa znęcania się polega na jakościowo innym zachowaniu się stalkera niż tylko na zwyczajnym znieważeniu lub naruszeniu nietykalności osoby pokrzywdzonej. Zachowanie stalkera nie ogranicza się do systematyczności lub zwartego czasowo lub miejscowo zdarzenia, najczęściej towarzyszy temu intensywność, dotkliwość i poniżanie w eskalacji po-

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2002 r., II KKN 17/00, OSNKW 2002, nr 7–8, poz. 5.

⁶ Warto zwrócić uwagę, że w uchwale z dnia 9 czerwca 1976 r. (VI KZP 13/75) Sąd Najwyższy słusznie przyjął, iż ustawowe określenie znęca się oznacza działanie albo zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się w czasie albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie (OSNKW 1976, nr 7–8, poz. 86).

⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75, OSNKW 1976, nr 7–8, poz. 86.

⁸ M. Szpond, *op. cit.*

nad miarę oraz cel przewidziany w pojedynczych czynnościach naruszających różne dobra, np. nietykalność osobistą, godność.

Oczywiście, w każdym przypadku należy oceniać sytuację, przyjmując zobiektywizowany punkt widzenia, posługując się konstrukcją wzorcowego obywatela (lub każdego przeciętnego człowieka), tzn. człowieka o właściwym stopniu socjalizacji i wrażliwości na krzywdę drugiej osoby. Ten wzorcowy obywatel czy też amerykański *reasonable person* jest konieczny do właściwego odczytania zamiaru sprawcy.

Zachowanie stalkera może wyczerpywać znamiona przestępstwa groźby karalnej, zwłaszcza w przypadkach cyberstalkingu (art. 190 k.k.) lub zmuszenia do określonego działania (art. 191 k.k.).

Art. 190 k.k. typizuje przestępstwo groźby karalnej. Godzi ono w wolność człowieka w sferze psychicznej (wolność od strachu), jego treścią jest zagrożenie innej osobie popełnieniem przestępstwa (zbrodni lub występku) na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej. Sąd Najwyższy trafnie uznał, że groźba karalna może być wyrażona przez każde zachowanie się sprawcy (zapowiedź słowna, zawarta w piśmie, wyrażona gestem, np. mierzeniem z broni palnej itp.), jeżeli uzewnętrznia w sposób niewątpliwy groźbę popełnienia przestępstwa⁹. Warunkiem przestępności czynu jest, aby groźba wzbudzała uzasadnioną obawę, że będzie spełniona¹⁰. Określenie to należy interpretować w ten sposób, iż pokrzywdzony winien traktować groźbę poważnie i uznawać jej spełnienie za rzeczywiście możliwe¹¹. Stalker oddziałuje na psychikę drugiej osoby przez przedstawienie zagrożonemu zła, które wkrótce go spotka, w wypadku nie poddania się woli groźącego. Możliwa jest jednak groźba, której celem nie jest podporządkowanie woli zagrożonego woli sprawcy, lecz jedynie wywołanie u sprawcy stanu obawy przed spełnieniem groźby. Nie jest konieczne, aby groźący miał w rzeczywistości zamiar zrealizowania groźby¹², wystarczy, że treść groźby zostaje przekazana zagrożonemu. Subiektywna obawa pokrzywdzonego i jego przekonanie o prawdopodobieństwie realizacji groźby muszą być uzasadnione, tzn. że zarówno okoliczności, w jakich groźba została wyrażona, jak i aktywność stalkera robią wrażenie na ofierze, dając odczucie groźby wyrażonej „na serio” i podstawy do uzasadnionej obawy. Trafnie problem ten ujęto w orzecznictwie, stwierdzając, iż dla bytu przestępstwa z art. 190 § 1 k.k. wystarczy wykazać,

---

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 1987 r., I KR 225/87, OSNKW 1988, nr 3, poz. 21.

¹⁰ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2007.

¹¹ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, Kodeks karny. Komentarz praktyczny, Warszawa 2007.

¹² A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część szczególna, t. II. Komentarz do art. 117–277 k.k., Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006.

iż groźba subiektywnie (w odbiorze zagrożonego) wywołała obawę spełnienia i zweryfikować to obiektywnie (przez sąd), czy zagrożony istotnie mógł w danych okolicznościach w ten sposób groźbę odebrać¹³.

W art. 191 k.k. środkami zmuszania są przemoc wobec osoby lub groźba bezprawna. Przez przemoc rozumie się takie oddziaływanie środkami fizycznymi, które uniemożliwia podjęcie lub realizację decyzji woli osoby zmuszanej, albo oddziałując dolegliwością na jej procesy motywacyjne, ma nastawić tę decyzję w pożądanym przez sprawcę kierunku. Stosowanie przemyca polega na szeroko pojętej czynności fizycznej, skierowanej bądź to bezpośrednio przeciwko samemu pokrzywdzonemu, co ma go zniewolić do poddania się woli sprawcy i określonego zachowania się bądź też przeciwko innej osobie. Zastosowana wtedy przemoc, najczęściej przez związek uczuciowy pokrzywdzonego z ofiarą, prowadzić może do zniewolenia i poddania się woli stosującego przemoc¹⁴.

Brzmienie artykułu 191 k.k. wydaje się być rozwiązaniem przydatnym w zwalczaniu stalkingu. Przede wszystkim, przepis nie zawiera wymagania, by ofiara była osobą najbliższą oraz innych wymogów dotyczących typu relacji ze sprawcą zawartych w art. 207 k.k. Z drugiej strony do znamion określających czynność sprawczą zalicza wyłącznie użycie przemyca lub stosowanie groźby bezprawnej. Są one środkami do założonego przez sprawcę celu, tak więc przestępstwo to można popełnić wyłącznie z zamiarem bezpośrednim. Biorąc pod uwagę znamiona zmuszania, wydaje się, że stalker odpowiada opisowi sprawcy czynu z art. 191 § 1 k.k. Stalker za pomocą różnorodnych metod, umyślnie, zmusza daną osobę do określonego zachowania, poddania się jego woli lub do zaniechania pewnych czynności, np. kontaktowania się z innymi niż stalker osobami, wreszcie – zmusza do znoszenia całej sytuacji na linii ofiara – stalker poprzez zastosowanie przemyca lub groźby bezprawnej.

Regulacje dotyczące zwalczania stalkingu zawiera ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemyca w rodzinie¹⁵. Ochroną ustawową objęci są członkowie rodziny, przez których należy rozumieć osoby najbliższe w rozumieniu art. 115 § 11 k.k., a także inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące ze stosującym przemoc osobnikiem. Przez samą zaś przemoc w rodzinie ustawodawca rozumie jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste

¹³ Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 4 lipca 2002 r., II AKa 163/2002, KZS 2002, nr 7–8, poz. 44.

¹⁴ A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. ZoII, Kodeks karny. Część szczególna, t. II: Komentarz do art. 117–277 k.k., Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006.

¹⁵ Dz. U. Nr 180, poz. 1493.

osób wymienionych w ustawie, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Wobec osób, których zachowania można określić jako przemoc w rodzinie, stosuje się środki mające na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z pokrzywdzonymi oraz oddziaływania korekcyjno-edukacyjne. Ustawa przewiduje też w art. 3 katalog środków pomocy, jakie mogą zostać udzielone ofiarom¹⁶. Poza środkami powyższymi ustawa ta czyni pewną innowację w instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego oraz zawieszenia wykonania kary wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej w stosunku do członka rodziny. Ustawą tą zmieniono kodeks karny, przewidując, że sąd, nakładając obowiązek powstrzymywania się od kontaktowania z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób (art. 72 § 1 pkt 7a k.k.) oraz obowiązek opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 72 § 1 pkt 7b k.k.), obligatoryjnie określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym, a fakultatywnie może zakazać zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego w określonych okolicznościach.

Jeżeli wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej zachodzą przesłanki dla zastosowania tymczasowego aresztowania, na mocy art. 14 ustawy, sąd może zamiast tymczasowego aresztowania zastosować dozór Policji, pod warunkiem że oskarżony opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym, w wyznaczonym przez sąd terminie i określi miejsce pobytu. Przepisy omawianej ustawy pozwalają sądowi, w razie opuszczenia lokalu przez oskarżonego, na nałożenie na niego dodatkowego w stosunku do określonych w art. 275 § 2 k.p.k. obowiązków związanych z dozorem.

W Polsce można skorzystać bezpłatnie z pomocy pogotowia Niebieska Linia. Jednak uporczywe nękanie zdaje się być niezauważane przez władzę ustawodawczą. W Polsce, jak informuje polsko-włoska strona dotycząca stalkingu (www.stalking.it), przeprowadzono dotychczas jedno badanie na ten temat. Niestety jego wyniki traktować można raczej jako orientacyjne niż obowiązujące¹⁷.

---

¹⁶ Są to m.in.: poradnictwo psychologiczne, prawne, interwencja kryzysowa, uniemożliwienie sprawcy korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania czy zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną a także możliwość zapewnienia, na żądanie osoby dotkniętej przemocą, bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

¹⁷ Badania wykazały, że spośród wszystkich respondentów 12,5% jest lub było ofiarą stalkingu; co ciekawe, 43% ofiar to kobiety, a 57% mężczyźni. W 57% przypadków istniała jakaś relacja między ofiarą i napastnikiem, z czego w 30% napastnikiem okazał się znajomy, w 20% –

Nie należy tracić z pola widzenia faktu, iż skutki stalkingu są odczuwane przez nękaną osobę przez bardzo długi czas. Dla ofiar okres wytchnienia może stanowić czas, jaki przyjdzie sprawcy spędzić w zakładzie karnym, choć zdarzają się przypadki, że stalker usiłuje nękać byłą ofiarę także zza więziennych krat, przesyłając jej listy etc. Podobnie jak w amerykańskich przepisach antystalkingowych, polskie prawo karne wykonawcze przewiduje możliwość poinformowania pokrzywdzonych o opuszczeniu zakładu karnego przez sprawcę. Stwarza ją art. 168a k.k.w., według którego na wniosek pokrzywdzonego odpowiednio sędzia penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego niezwłocznie zawiadamia pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczęcią pokrzywdzony pozostaje, o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary, o ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu: przepustki, czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru lub bez konwojowania funkcjonariusza Służby Więziennej albo asysty innej osoby godnej zaufania, przerwy w wykonaniu kary, warunkowego zwolnienia. Powyższy przepis odgrywa bardzo ważną rolę, zwłaszcza w przypadkach uporczywego nękania, gdyż ofiara może do tego czasu np. przygotować się psychicznie na ewentualne spotkanie byłego stalkera.

Takie zawiadomienie następuje tylko na wniosek pokrzywdzonego¹⁸. Dotyczy to również zwolnienia skazanego, po odbyciu przez niego w całości orzeczonej kary pozbawienia wolności oraz ucieczki skazanego z zakładu karnego. Wiedzę o tym, że pokrzywdzony został pouczone i złożył stosowny wniosek sądowi, który go o jego uprawnieniu poinformował, powinny mieć organy zobowiązane do zawiadomienia ofiary. Wydaje się, że wprowadzenie programu monitoringu przyczyniłoby się do poprawy samopoczucia ofiary oraz zwiększenia kontroli postępowania stalkera¹⁹ w okresie probacji.

Wydaje się, że dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie do codziennej pracy organów ścigania tzw. rejestru przypadków stalkingu (odpowiednik amerykańskiego *STALKING INCIDENT LOG*). Służyłby on do zbierania informacji o ofierze przestępstwa oraz danych o sprawcy, zawierałby informacje o świadkach zdarzenia, okolicznościach i sposobie działania sprawcy.

Część wstępna nosiłaby nazwę informacja o ofierze, w której pokrzywdzony wypełniłaby następujące rubryki: imię, nazwisko, płeć, data urodzenia, adres, numer kontaktowy, zawód.

---

były partner, a w 7% – kolega czy koleżanka z pracy. Średni okres prześladowania to 10 miesięcy. Badania wykazały także, że u 30% ofiar stalkingu wystąpiły zaburzenia psychosomatyczne i problemy w relacjach osobowych.

¹⁸ Z. Hołda, K. Postuński, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, 2008.

¹⁹ Programy monitoringu sprawców, np. AWARE, wprowadzone zostały w niektórych krajach Unii Europejskiej.

Informacja o sprawcy (jeżeli byłoby to możliwe wraz z fotografią) zawierałaby dane o jego ewentualnym pseudonimie, *nicku*, płci, dacie urodzenia, adresie, miejscach gdzie jest widywany najczęściej, numerach telefonów których używa w kontaktach z pokrzywdzonym, adresie mailowym, zawodzie, miejscu pracy oraz danych jego pracodawcy. Ponadto należałoby zebrać informacje o samochodzie, którego używa (uwzględniając numery rejestracyjne, kolor, model, typ), oraz sprawdzić, czy posiada przy sobie broń lub czy wydano mu licencję na broń palną. Uwadze nie może ujść przeszłość sprawcy, należałoby sprawdzić, czy był karany i ustalić kwalifikację prawną czynu.

Zdarzenie można opisać poprzez spisanie jego daty, czasu (pora dnia, godzina), miejsca, wskazanie ewentualnych świadków i możliwości kontaktu z nimi, przebieg czynności sprawczych (wiadomości lub ślady, jakie sprawca zostawił). W ten sposób można odnotowywać kolejne zdarzenia i gromadzić materiał dowodowy.

Przyglądając się uważnie proponowanemu rejestrowi, trudno oprzeć się wrażeniu, że jest bardzo szczegółowy. Zebranie wszystkich detali ułatwia jednak fakt, iż najczęściej pokrzywdzony będzie znał sprawcę ze środowiska pracy lub z relacji osobistych, być może będzie nawet znał jego znajomych, współpracowników itd.

III. Stalking w ustawodawstwie innych państw

Problem stalkingu dostrzeżony został zarówno w państwach europejskich, jak i w Stanach Zjednoczonych Ameryki. O ile Amerykanie, którzy pierwsi zajęli się zjawiskiem, ustanowili sankcje prawne dla tego typu czynu, uznając go za przestępstwo, o tyle w Europie problem dopiero zaczyna być poruszany na szerszym forum. Pojawiają się bowiem wątpliwości, czy karać chłopaka, który swojej dziewczynie z zaciętością maniaka przysyła czarne róże czy dostarcza pocztą internetową jej własny nekrolog? Z drugiej strony, każde ustępstwo na rzecz prześladowcy, bagatelizowanie czynu, wpłynie na umocnienie pozycji stalkera. Podobnie wysłanie do stalkera znajomego, aby wyjaśnił mu, że powinien zaprzestać swoich praktyk, będzie odebrane przez sprawcę opacznie: stalker uzna, że obiekt jego pożądań nie może się zdecydować na całkowite rozstanie. Wychodząc tym problemom naprzeciw, w lutym 2008 r. pod patronatem i z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości odbyła się konferencja poświęcona problematyce przemocy domowej, w tym stalkingu²⁰.

---

²⁰ Konferencja pt. „Prawne, psychologiczne i społeczne aspekty przemocy emocjonalnej. Jak zapobiegać przemocy i pomagać ofiarom?”, Bytów, 22 lutego 2008 r. (www.ms.gov.pl/aktual/program_konf.pdf).

Analizując problematykę stalkingu, warto przedstawić stanowisko włoskich ustawodawców, a następnie porównać je z wynikami badań przeprowadzonymi przez naukowców amerykańskich²¹.

Niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą stalking, zostały dostrzeżone po raz pierwszy na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku w USA, w efekcie czego ciąg zachowań sprawcy został tam uregulowany zarówno w przepisach stanowych, jak i regulacjach federalnych. W 1999 r. Prokurator Generalny wystosował do Wiceprezydenta Ala Gore'a specjalny raport²², w którym wskazał na zagrożenia związane z komunikacją internetową²³. Czyn ten jest zagrożony karą 5 lat pozbawienia wolności oraz grzywną w wysokości 250 tysięcy dolarów. Ponadto Prezydent Clinton podpisał w 1998 r. ustawę chroniącą dzieci przed stalkingiem. Pojawiło się również wiele organizacji rządowych i pozarządowych wspierających pokrzywdzonych²⁴. Jest to konieczne, bowiem działania stalkerów dają o sobie znać coraz częściej. Tytułem przykładu można wskazać, iż w Kalifornii skazano 50-letniego strażnika, który użył Internetu, by zgwałcić kobietę, która odrzuciła jego romantyczne zaloty. Oskarżony sterroryzował 28-letnią ofiarę przez podawanie się za nią w chat-room'ach, Internecie i tablicach ogłoszeń, gdzie wystawił jej numer telefonu i adres, posyłał wiadomości, że ona marzyła o tym, aby została zgwałcona i podpisywał się w jej imieniu. W efekcie natarczy wielokrotnie nachodzili kobietę w domu. Oskarżony przyznał się do winy, został skazany na karę 6 lat pozbawienia wolności. W San Diego stalker sterroryzował studentki poprzez Internet, ofiary otrzymały setki zawierających groźby e-maili, czasami otrzymując kilkadziesiąt wiadomości dziennie. Sprawca, jak się okazało w trakcie postępowania, kierował się chęcią zemsty na ofiarach, uważał, że one wyśmiewają się z niego. Faktycznie ofiary nigdy z nim nie rozmawiały.

Amerykańska strona internetowa zajmująca się badaniami zjawiska stalkingu (www.stalkingvictims.com) podaje, że jest to problem, z którym zetknęło się prawie 1,5 miliona Amerykanów. Wbrew powszechnemu mniemaniu nie dotyczy tylko gwiazd i osób znanych. Jednym z bardziej znanych przy-

²¹ Zagadnienie zostało szczegółowo opracowane w pracy: P. E. Mullen, M. Pathe, R. Purcell, *Stalkers and their Victims*, Cambridge University Press 2000.

²² Report on cyberstalking: a new challenge for law enforcement and industry; A Report from the Attorney General to the Vice President, August 1999.

²³ Stalking in America: Findings from the National Violence Against Women Survey, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, and Department of Health and Human Services, Center for Disease Control and Prevention, April 1998 (www.usdoj.gov/ojp).

²⁴ Są to m.in. CyberAngels, International Association of Computer Investigative Specialists, National Center for Victims of Crime: The National Center for Victims of Crime (formerly known as the National Victim Center), National Cybercrime Training Partnership, Privacy Rights Clearinghouse, Search Group, Inc.: SEARCH, the National Consortium for Justice Information and Statistics, Working to Halt Online Abuse (WHOA) (www.haltabuse.org).

padków stalkingu był atak pewnej nie zrównoważonej psychicznie kobiety na znanego amerykańskiego showmana telewizyjnego, Davida Lettermana, z sieci CBS. Kobieta wmówiła sobie mianowicie, że słynny komik jest jej mężem i prześladowała go kilka lat. Gary Dellapenta z Los Angeles w 1998 r. opublikował w sieci prawdziwe dane personalne swojej byłej towarzyszkii życia, która z nim zerwała, łącznie z jej adresem i numerem telefonu. Następnie, podszywając się pod nią, ogłosił, że jest zwolenniczką uprawiania bardzo drastycznych form współżycia cielesnego, a następnie zaczął się ich stanowczo domagać. Na zachętę zareagowało wkrótce sześciu innych mężczyzn. Dellapenta został postawiony przed sądem i został skazany na sześć lat więzienia. Stanem, który pierwszy wydał regulacje ustawowe wymierzone w stalking, była Kalifornia. Przyczynkiem stała się seria zabójstw na tle stalkingu, np. w 1982 r. wobec aktorki Teresy Sardany, w 1988 r. wobec aktora Richarda Farley'a. Pierwsze konkretne zapisy znalazły się w *California Penal Code (Section 646.9)*, z inicjatywy sędziego Johna Watson z Orange County, który wspólnie z senatorem Edem Royce doprowadzili do uchwalenia antystalkingowej ustawy w 1990 r.

Szczególnie wnikliwe badania zostały przeprowadzone w Kanadzie²⁵. Po raz pierwszy odnotowano tam przypadek stalkingu w 1993 r. i dało to asumpt do uregulowania kwestii w *Criminal Code of Canada*. Owocem badań Policji, prawników oraz psychologów było opracowanie typów psychologicznych stalkerów.

W Ontario istnieje szereg organizacji walczących z stalkingiem, zwłaszcza poprzez dwutorowe postawienie problemu, wskazanie uregulowań prawnych oraz sposobów zwalczania zjawiska, nawet w przypadku braku szczegółowych przepisów. Organizacje te prowadzą działalność prawno-informacyjną, czemu służy strona internetowa *Ontario Women's Justice Network*, którą odwiedza codziennie kilkaset osób. Strona internetowa Ministerstwa Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych²⁶ zawiera szereg istotnych informacji na temat przestępstwa stalkingu, a przede wszystkim jego definicję oraz wskazówki dotyczące zwalczania cyberstalkingu, z uwzględnieniem specyfiki środków komunikacji elektronicznej takich jak telefon, faks, GPS, kamery, komputery, łącza internetowe. Istotną rolę odgrywa w tym przypadku Centrum Pomocy Ofiarom Stalkingu (*National Center for Victims of Crime Stalking Resource Center*).

Stany: Alabama, Arizona, Connecticut, Hawaj, Illinois, New Hampshire i New York opracowały i wdrożyły programy walczące ze stalkingiem, uprządkowały także swoje ustawodawstwa w tym zakresie. Stany: Alaska, Flo-

---

²⁵ Źródło: Statistics Canada – Family Violence in Canada: a statistical profile.

²⁶ Department of Justice. Cyberstalking: A New Challenge for Law Enforcement and Industry: A Report From the Attorney General to the Vice President. Washington, DC: U.S. Department of Justice, 1999, NCJ 179575.

ryda, Oklahoma, Wyoming i Kalifornia wprowadziły oficjalnie zakazy stalkingu (zwłaszcza cyberstalkingu) i potraktowały je jako przestępstwo z zakresu prawa karnego. Stan Teksas zajął się opracowaniem zabezpieczeń przed cyberstalkingiem i regulacją prawną tego problemu, uchwalając w 2001 r. *Electronic Communications Act*.

Przeprowadzone we Włoszech badania dostarczają wielu informacji na temat stalkerów. Dowodzą, że ze stalkingiem zetknęło się 20% populacji kraju (szacuje się, że w Europie będzie to około 13%). Według badań stalker nie potrafi zaprzestać swoich działań nawet wtedy, kiedy jest pod kuratelą sądową. Najbardziej niebezpieczne jest przejście od gróźb wyrażanych za pomocą jakiegoś medium do bezpośredniego nagabywania ofiary, według naukowców stąd już tylko krok do wprowadzenia pogroźek w życie. Czekanie na atak stalkera jest najgorszym rozwiązaniem, a w praktyce to akurat najczęstsze działanie Policji. Badania przeprowadzone we Włoszech (w latach 2003–2005) wskazały również, że około 10% wszystkich zabójstw wcześniej poprzedzały działania, które śmiało można zaklasyfikować jako stalking²⁷.

Próbując przyjrzeć się nieco bliżej sytuacji ofiary, łatwo zauważyć, iż oprócz szkód wyrządzonych w psychice (bezsensowność, napięcie nerwowe, lęki, stres) występuje wymuszona zmiana stylu życia, od zmiany numeru telefonu nawet do zmiany miejsca zamieszkania. Aż w 90% przypadków prześladowca to ktoś z najbliższego otoczenia ofiary, a w 50% – były partner, stąd konieczność natychmiastowej zmiany otoczenia. Mówi się o natchodzeniu dziewczyny przez byłego chłopaka, kobiety przez byłego partnera, męża itp. Wciąż jednak za mało mówi się o tym, jak samo zjawisko wpływa na ofiarę. Naukowcy alarmują, że aż w 70% przypadków działania stalkera wpłynęły na psychikę ofiary czy jej relacje z otoczeniem. W kilku przypadkach zdarzyły się nawet samobójstwa²⁸.

W ustawodawstwie Australii pojawiły się w marcu 2008 r. nowe regulacje dotyczące stalkingu. Opracowano *Personal & Domestic Violence Act* – regulujący problematykę stalkingu jako przestępstwa. Ponadto zaleca się, aby posiadać przy sobie tzw. *Apprehended Violence Order (AVOs)*, który zawiera standardy w zakresie pomocy ofiarom stalkingu, potrzebne adresy i bezpośrednie numery telefonów do wydzielonych jednostek Policji zajmujących się stalkingiem²⁹.

---

²⁷ Dane na podstawie Osservazione Nazionale dello Stalking (www.stalking.it).

²⁸ Badania Massimo Latanziego przeprowadzone we Włoszech, dane zamieszczona na stronie: www.stalking.it.

²⁹ Pełne ustawodawstwo znajduje się na stronie New South Wales Government – NSW Police Force.

IV. Aspekty psychologiczne stalkingu

Odwołując się do zjawiska stalkingu jako osadzonego w psychologii, należy mieć na uwadze, iż istnieją hipotezy mówiące o tym, że stalking łączy się z problematyką stylów przywiązania, które wynieśliśmy z doświadczeń dzieciństwa. Zdrowe relacje, oparte na prawidłowym przywiązaniu, nie powodują w dorosłym życiu nieprawidłowych działań czy zachowań. Bardziej narażone na ryzyko zostania stalkerem są osobowości narcystyczne i osobowości typu *borderline*, których cechą jest to, że bardzo łatwo się irytują³⁰. Jednocześnie zwraca się uwagę, że w przypadku zjawiska, jakim jest stalking, nie można mówić o psychopatologiach, jedynie o stylach osobowości, w konsekwencji profilu osobowego typowego stalkera nikt jeszcze nie określił. Analiza różnicowania pierwotnego (ogólne naprzykrzanie się) wskazuje, iż takie zachowania można definiować jako stalking, jeśli są zamierzone, występują przez co najmniej trzydzieści dni, wywołują bezgraniczny strach. Analiza różnicowania wtórnego pozwala na definiowanie stalkingu jako zjawiska, które powoduje rezultaty w psychice i relacjach z innymi (zaburzenia niepokoju, snu, konieczność zmiany telefonu, miejsca pracy, zamieszkania) i które „angażuje” najbliższych, rodzinę, przyjaciół, znajomych i kolegów z pracy.

Analiza działania stalkera pozwala na wyodrębnienie kilku typów osobowości (portretów psychologicznych) stalkerów. Na pierwszy plan wyłaniają się: stalker odrzucony (*rejected stalker*) – prześladuje swoje ofiary w celu zmiany lub poprawienia stanu odrzucenia, np. w wyniku rozwodu, separacji, ukończenia etapu związku z kimś; obrażony (urazony) stalker – prześladuje ofiary z powodu poczucia krzywdy, pretensji, żalu do ofiary, cechuje go chęć przestraszenia i spowodowania cierpienia u ofiary; poszukiwacz intymności (*intimacy seeker*) – dąży do częstego kontaktu z ofiarą, pragnie zbudować intymny, bliski, kochający związek z ofiarą, dla niego ofiara jest długo poszukiwaną bratnią duszą i jest przekonany, że przeznaczenie połączyło go razem z ofiarą; nieudolny konkurent (*incompetent suitor*) – pomimo słabych umiejętności nawiązywania kontaktów oraz zalecania się do kobiet, posiada obsesję albo upoważnienie do założenia intymnego związku z ofiarą, która przyciągnęła ich miłosne zainteresowanie; drapieżny stalker (*predatory stalker*) – szpieguje ofiarę w celu przygotowania planu ataku na tle seksualnym; prostoduszny natręt (*simple obsessional*) – sprawcy z tej grupy byli w bliskich związkach z ofiarami, choć mieli z nimi nawet minimalny kontakt polegający np. na „randkach w ciemno”, nabywają obsesyjnego przekonania, że będą właśnie z tą osobą, która ich nie chce albo z żadną inną; maniak sek-

---

³⁰ W. Woźniak, Stalking jako rodzaj uzależnienia emocjonalnego i uczuciowego od osoby, artykuł zamieszczony na stronie: www.psychologia.net.pl.

sualny (*erotomaniac*) – sprawca jest przekonany, że ofiara jest nim zafascynowana, kocha się w nim i nawet jeżeli oddała od niego, to pod wpływem silnego uczucia do sprawcy; miłośny natręt (*love obsessional*) – stalker jest opętany uczuciem do ofiary i wie, że ona nie odwzajemnia jego uczuć, najczęściej sprawcy z tej grupy cierpią na chorobę psychiczną, np. schizofrenię albo manię, i próbują nawet z tym walczyć.

Według organizacji *National Violence Against Women* każde działanie prześladowcy, w skutek którego nękana osoba odczuwa strach i przerażenie oraz ma zachwiane poczucie bezpieczeństwa, znajduje się na liście działań przyjmujących postać stalkingu – świadomego i złośliwego nękania obiektu swoich uczuć. Z badań wynika, że w większości przypadków stalkerami są osoby płci męskiej. Aż 87% ofiar (mężczyzn i kobiet) wskazało na mężczyznę jako swojego prześladowcę. Kobiety zdecydowanie rzadziej, ale jednak również zdolne są do takich działań. Ofiarami stalkingu padają zwykle osoby młode, między 18 a 29 rokiem życia. Być może dzieje się tak, bo właśnie w tym okresie jesteśmy szczególnie otwarci na poszukiwanie odpowiedniego partnera życiowego. Często zdarza się, że w efekcie tych poszukiwań decydujemy się na rozstanie z dotychczasowym partnerem, zerwanie starych więzi i układów, lecz napotykamy na opór osoby odrzuconej lub inną jej reakcję³¹.

Najczęstszą przyczyną stalkingu jest zerwanie przez jedną ze stron dotychczasowego związku bądź odmowa jego nawiązania. Odrzucona osoba nie przyjmuje tego faktu do wiadomości, usiłując wszelkimi dostępnymi środkami odzyskać przychylność ukochanego. Osoby uporczywie nęcane przez ekspartnerów początkowo umniejszają wagę problemu, później próbują porozumieć się ze stalkerem. To jednak nie przynosi oczekiwanych rezultatów, gdyż dla stalkera podstawową zasadą jest „ja pragnę”. Ofiara nie przestaje myśleć, jakie będzie następne posunięcie napastnika i jak go uniknąć, nie wychodzi z domu, porzuca pracę, unika ludzi. Pojawia się u niej wyczerpanie, często także depresja. Nęcany zaczyna obawiać się o swoje życie i zdrowie, narasta w nim agresja i chęć pozbycia się stalkera za wszelką cenę.

V. Wnioski

Ważne jest, aby próbować chronić siebie przed tym zjawiskiem i podejmować wszelkie działania prewencyjne. Zaleca się, aby prowadzić dziennik i odnotowywać w nim wszystkie kolejne przypadki stalkingu, pamiętając o zapisaniu daty, czasu (np. pora dnia), miejsca, w którym jesteście obser-

---

³¹ A. Paczkowska, Stalking – niebezpieczne rozstania, artykuł zamieszczony na stronie: www.psychologia.net.pl.

wowani czy nagabywani, świadków lub osoby nam towarzyszące w danym momencie, przebieg zdarzenia, np. zaczepianie, wręczenie prezentów przez osoby, którym wcześniej zakazaliśmy kontaktu, śledzenie itp. Jeżeli otrzyma się wiadomość mailową lub list, należy je przechowywać lub wydrukować, należy również przechowywać paczki, prezenty, kwiaty, liściki, które mogą posłużyć za dowód lub do specjalistycznych badań. Należy gromadzić wszystko, co zapewni Policji szczegółowy obraz zdarzenia. Ponadto należy poinformować rodzinę, znajomych, pracodawcę o działaniach stalkera, im więcej osób o tym wie, tym lepiej dla pokrzywdzonego. Organy ścigania we Włoszech czy Stanach Zjednoczonych zalecają, aby nie działać na własną rękę, nie spotykać się ze stalkerem w cztery oczy, nie rozmawiać i nie próbować radzić sobie z tym problemem we własnym zakresie.

Apeluje się do policjantów, by starali się lepiej rozumieć sytuację psychiczną ofiar prześladowań. Przy działaniach nękającego, polegających na stosowaniu środków komunikacji elektronicznej, można wziąć pod uwagę, jako uzupełnienie ochrony pokrzywdzonej osoby, różnego rodzaju rozwiązania techniczno-informatyczne, polegające m.in. na zainstalowaniu aparatów telefonicznych, które odrzucają określone połączenia. Wykazanie i udowodnienie krzywd i strat poniesionych przez ofiarę w wyniku działań nękającego może okazać się trudne i czasochłonne, a poza tym stwarzać stalkerowi okazję do spotkań na sali sądowej z prześladowaną osobą.

Warto również pamiętać o potężnym zjawisku cyberstalkingu. Internet, środki komunikacji elektronicznej oraz nowinki techniczne promują utrzymywanie kontaktów w różnych dziedzinach życia za pomocą komputera. Niestety to wszechobecne dzisiaj medium niesie za sobą pewne niebezpieczeństwa, w tym popełnienia przestępstwa, sprawiając, że Internet stał się narzędziem i anonimowym środkiem do realizacji czynów kryminalnych.